

מוצר של 10 אגורות

חצי שנה חלפה מתמחור השקיות בעשר אגורות - המטבע שלא יעיל, כמעט, לרכישת מוצר, מלבד שקית ניילון כמובן // דיונים רבים התגבהו סביב שקית הניילון הישראלית וסוגיית תמחורה. היו שציידו בתשלום גבוה בעבור כל שקית, על מנת שהקונה לא יזלזל במוצר ויחשוב פעמיים ושלוש בטרם ירכוש את המוצר, מנגד היו שסברו כי אל להכביד על כיסו של הצרכן // שקיות רב פעמיות, הרב-סל, חולקו בחודשיים הראשונים לצרכנים, בשיתוף המשרד להגנת הסביבה, והחוק נכנס לתוקפו. יצאו מהכלל יישובים שמעבר לקו הירוק, בהם לא נגבה היטל השקיות, כשמודיעין עילית נמנית אף היא עליהם

י' פולק

עכשיו צריך לחשוב על זה. זה הוריד את נפח השקיות, אבל לא מספיק".

מחיר סביר (?)

ד"ר מישורי מצדד בהעלאת סכום ההיטל, ואנחנו מזכירים לו שגם באירופה המחירים נמוכים ביחס למטבע המקומית. הוא מתנגד לקביעה.

"10 סנט זהו סכום שמתקרב לחצי שקל. צריך לזכור שההפרדה שם נערכה כבר לפני כ-15 שנים, בזמן שישראל לא חלמה אפילו על הכיוון. כך בגרמניה, ובדנמרק ואנגליה הדברים דומים.

אף מדינות שלא נחשבות יותר מתקדמות מישראל, כמו רואנדה שבאפריקה, הוציאו את השקיות מחוק לחוק".

"ההיטל לא עושה את העבודה כמו שצריך?" לא מבינה מנהלת אגף חוקי אחריות יצרן, הגב' שפיצר-מזרחי. "אני לא יודעת מי טוען כך, ועל סמך מה הוא טוען זאת. אבי גבאי, שכהן כשר לאיכות הסביבה בעת שהוכן חוק השקיות, טען ש-10 אג' יעשו את העבודה כמו שצריך. יהפכו את השינוי החשיבתי לאדם שעומד בקו קופות ושוקל אם ליטול 2 שקיות, ארבע שקיות או לבוא מראש עם סלים מהבית. כרגע התוצאות מדברות בעד עצמן, והגישה מוכיחה את עצמה".

גם הרב מנחם כרמל מצטרף באופן נחרץ לדברים. "ההיטל הפחית את תצרוכת השקיות. אנשים שוקלים לפני שהם נוטלים שקית, ולרוב הם מגיעים עם שקיות שלהם, או שקיות לשימוש רב פעמי. בהחלט יש שינוי במגמה ובכמות השקיות הנכנסות לרשתות, לעומת העבר. מייצרים פחות שקיות".

האם עשר אגורות הן אלו שמניעות את הצרכנים, או שיש שינוי בתפיסה הציבורית? "10 אגורות, בציבור שלנו, זה כסף. אם מכפילים את המחיר בעשר שקיות, הרי שבחישוב כלכלי ניתן להוסיף גביע לבן לסל תמורתן".

ומחיר גבוה יותר היה מפחית את כמות השקיות עוד יותר?

"אני לא יודע. עצם העניין שאדם צריך לשלם על שירות שבעבר היה בחינם יוצר מודעות. אין זה משנה אם מדובר בעשר אגורות או יותר".

מעמסת החוק

לחוק, בדרך כלל, יש שינויים, ובאמצעותן הוא מגן על יישומו. העניין הוא, שבכל הנוגע לחוק השקיות,

שכן, הוא נשחק, וכך הופך את הסביבה שלנו לעתירת רסיסי פלסטיק, אותם אנו מוצאים בים ובמי השתייה שלנו, נושמים ושותים אותם. על כל הרעלים הללו לא מדברים".

טול קורה

"שיהיה ברור", מישורי נחרץ. "הסברה טובה אינה מתבטאת בהתנהלות הרגילה ומוכרת, תוך צקצוק לשון ש'זה לא בסדר".

אם הממשלה הייתה טורחת להוציא את הפלסטיק ממשרדיה, ובמקביל מלמדת על מגרעותיו העצומות של המוצר, ומוודאת שכל הקשור אליה אינו כרוך בשימוש בפלסטיק ובחד פעמי - המסר היה עובר", הוא בטוח.

"אך אם ההתנהלות היא כמו במערכת החינוך הכללית, שאומרים לתלמידים משהו ופועלים בצורה שונה, הרי שהמסר המועבר לתלמידים אינו ברור דיו. אני נוסע ברכבת די הרבה. הרכבת, באופן כללי, היא אנט-סביבתית בצורה עגומה. רק מהרעשים שהיא גורמת סביבה אפשר להשתגע.

במקום פחים שהיו בצעירותי, כבר כ-20 שנים שיש תמורתם שקיות עם תווית הרכבת.

אדם אוכל בננה, שם קליפה בתוך השקית. באה המנקה, לוקחת שקית עוד יותר גדולה והכל הולך להטמנה. וזו חברה ממשלתית. משמע, לממשלה אין מדיניות בנושא הפלסטיק.

מסיבה זו חוק השקיות מצביע מאוד בזהירות, עם הרבה התנצלויות, לכיוון הנכון. אבל זה לא הולך לשם. עובדה היא שהמחיר לרכישת חבילת שקיות במרכולים לא השתנה. זאת משום שהמדינה לא החליטה ששקיות הפלסטיק לא צריכות להיות הסטנדרט.

בכל שאר המערכת, כולל מדפי הסופר, מציעים לקחת הרבה שקיות פלסטיק, ובזול. כעת צריך לעשות התאחדות מסרים.

אם השקיות גורמות נזק, הטילו מס גם על השקיות שבסופר. התחילו לומר לאנשים להוריד את האשפה עם הדלי, כפי שהיה בעבר, ולא בשקית.

אם רוצים להפוך למדינה נטולת פלסטיק, צריך לפעול יותר ממה שנעשה בחוק השקיות. זה ברור.

אם אין מושג של תמחור אופטימלי, הרי שיש להצביע על הטוב ולכוון לשם. ברור ש-10 אגורות לא מכוונות לשם. ברור ש-10 אגורות מבהירות שאנחנו לא רוצים שאנשים ייקחו שקיות, אולם ברור לנו שהם ייקחו, ומעדיפים שזה לא יהיה להם מדי יקר. אנחנו רוצים רק לכוון אותם בצורה עדינה שלא ייקחו שקיות בלי הגבלה. אם פעם לקחו חבילות של שקיות, משום שזה בחינם,

לאחר שמדיניות החוק נכנסה לתוקף, ותמחור השקיות הפך לחלק מהחשבון, האם אכן כמות השימוש בשקיות ירד באופן משמעותי? הקנס המועט הוכיח את עצמו? ומה אומרים על כך במשרד לאיכות הסביבה?

הרב מנחם כרמל שליט"א, בעלי רשת 'ברכל'; ד"ר דניאל מישורי, מרצה בביה"ס ללימודי הסביבה, ובאונ' ת"א; וגב' נועה שפיצר-מזרחי, מנהלת אגף חוקי אחריות יצרן, במשרד להגנת הסביבה, בשיחה עם הפלס על מהות החוק, הצלחותיו וחטרונותיו.

חודה של פרוטה

"הסטטיסטיקות מוכיחות, שמספר השקיות שנלקחות היום ברשתות השינוק ירדה מאוד. איני זוכר את המספרים בעל פה, אולם בהחלט אפשר לומר שיש כאן הצלחה מסוימת. בכמה? יש לשאול את המגזר הממשלתי", מציין ד"ר מישורי, ואליו מצטרפים יתר המרואיינים. אכן, כמות השימוש ברשתות הקמעוניות ירדה באופן משמעותי.

"המהלך הזה לווה בכל מיני אופציות בטרם החוק נחקק", מזכירה גב' שפיצר-מזרחי. "ולאחר חצי שנה של יישומו, השוק נותן מראה של הפחתה בכ-80% מצריכת השקיות בקמעונאים הגדולים, לעומת השנה הקודמת. אלו תוצאות מפתיעות. זו ירידה דרסטית בצריכת השקיות. ידענו שתהיה ירידה, אולם לא שיערנו שאלו יהיו התוצאות. הן מפתיעות אותנו לטובה".

"יחד עם זאת", מישורי לא מסכים ליהנות מפירות החוק, "צריך לזכור שמדובר בחוק שנועד לייצר תמריץ לשימוש פחות בשקיות.

במקור דיברו על כך ששקית תעלה שקל או שניים, ולפחות חצי שקל. בסופו של דבר המחיר נקבע על 10 אגורות. בעיני התשלום אינו יוצר תמריץ מספק; או כמו שאחד הנוכחים ציין, שכשהוא רואה מטבע של 10 אגורות הוא אינו טורח להרימה מהרצפה.

אפשר להתבונן על התוצאה ולהיות מרוצים מהתפוקה הקיימת. לחילופין, ניתן לחשוב מה עוד צריך לשפר. והדרך לשפר את המצב צריכה לכלול את העלאת מחיר השקיות; ויותר מכך - להסביר לציבור ששקיות הניילון בפרט, וכל מוצרי הפלסטיק בכלל, כולל הסכום והקופסאות החד-פעמיות שמוכרים לנו בהן פירות וירקות, אינם טובים. לא לנו ולא לסביבה.

עד כמה המסר הועבר? איני יודע. תמחרו את הנזק הסביבתי בקטן - 10 אגורות בסך הכל, ואף לא הבהירו לתושבים יותר מדי את הנזק לעולם שמורכב מפלסטיק. החומר החד-פעמי אינו מתפרק, ולכן הוא 'נצחי'. מה

הפיקוח והקנסות

"הכסף אכן שייך לממשלה, אולם אי התשלום מסכן אותנו - בעלי הרשותות." כך הרב מנחם כרמל. "במקרה שיעמוד פקח ויבחין באנשים שנוטלים שקיות ללא תשלום, הקנס יושת על הקמעונאים, ומדובר בקנסות של מאות אלפי שקלים. לערער על הפסק או לטעון שאדם נטל שקית שלא במודע - אלו כבר תירושים. הפקחים כבר ביקרו בחלק מהסניפים והודיעו שעומדים להגיע לסניפים נוספים.

בנוסף, עוקבים אחרי פעילות השקיות. בודקים כמה שקיות נכנסו לסניף, ועל כמה מהן דיווחו. במקרה של אי התאמה אנחנו שוב בבעיה. גם אם ננסה לתרוץ שהשקיות הללו בשימוש שוטף מעבר לקופות, הם לא מוכנים לקבל את התירוץ הזה, משום שלטענתם, יש שקיות אחרות המיועדות לכך."

ומה עם שקיות שנקרעו ולקחו תמורתן אחרות?

"אלו שקיות שנחשבות לשוליים. אבל אם על כל שקית ייעלמו שתיים, זה כבר הופך למהותי, ומסכן את הרשת."

ותוכנית עבודה משלו.

כשאנחנו מחוקקים את החוקים, הוא עובד לפי לוח הזמנים משלו. אנחנו לא יכולים לכפות עליו להתאים את חוק השקיות לפני חוק שנחקק קודם, או חוק שנראה להם חשוב יותר, מהותית. לרוב מחתימים את המפקד על הצו המתאים, בהתאם לתאריכי החקיקה. חוק השקיות בדרך לשם.

חשוב להדגיש, שהקמעונאים הגדולים בהחלט יכולים לגבות תשלום על שקיות בחנויות שמעבר לקו הירוק. אף אחד לא מונע זאת מהם. זה לא היטל, אלא מוצר צריכה שמשלמים עליו תשלום."

ומעבר לקו הירוק - שם יש שימוש רב יותר בשקיות? "אנחנו מקבלים דיווחים מחנויות שמעבר לקו הירוק, אולם לא לעניין חישוב ההיטל. אני לא יכולה לומר מה המצב לגבי הרבעון הנוכחי, היות שהנתונים שבידנו הם באישור השר, ועדיין לא פורסמו."

איפה הכסף?

187.000 שקלים (מאה ושמונים ושבעה אלפי שקלים!!) הועברו מרשת "ברכל" לידי הרגולטור. הסכום מורכב מעשרות אגורות שעברו בקופות, תמורת שקיות.

בעבור מה משמש הכסף?

"יש לו מטרות מסוימות מאוד", עונה שפיצר-מזרחי. "קיים סעיף בחוק, בו מפורטות כל מטרות הייעוד של הכסף. פרויקט הרב-סל שעשינו עם הקמעונאים ותמכנו בחלוקת סלים ברשתות מומן על חשבון ההיטל. כך גם ניקיין החופים ותמיכה ביצרנים."

"חוק השקיות אמור היה להיות חלק מהפסקת השימוש בפלסטיק ובשקיות הניילון הלא נחוצות", מזכיר מישורי. "השקיות אינן מועילות לכלכלה בשום צורה שהיא. הן מגדיל בצורה בלתי נסבלת את נפח הפלסטיק ומוצרי החד-פעמי שהולך להטמנה. צריך להקטין את השימוש בהן ככל הניתן." //

שלא - אנחנו דואגים להגיע אליו."

מחוץ לחוק

לא כל תושבי המדינה משלמים את אגרת השקיות. ישנם אזורים שעדיין 'נהנים' משקיות חינם. תחומי הקו הירוק שרטטו גם כאן את התחום וחצצו בין התושבים. מדוע השימוש בשקיות הניילון מתמחר רק לתושבים שבתוך הקו הירוק?

"שאלה מצוינת", מתריס ד"ר מישורי, "עם ניחוח פוליטי. אנחנו נמצאים במדינה משונה שאין לה ממש גבולות. אין אפשרות להחיל כל חוק שעובר במדינת ישראל ולהטמיע אותו באופן אוטומטי על המקומות שהם לא ישראלים מובהקים.

זו גם כן סוגיה, בדיוק כמו חוק השקיות. הממשלה מתעקשת שלא לומר מה בדיוק היא רוצה. נראה אותה קודם כל מחליטה באופן ברור מהו הגבול, נראה אותה מיישמת ונותנת דוגמה בחוק השקיות, או מיישמת את העיקרון בתחום בפלסטיק בתוככי הארץ, ומהווה דוגמא. לאחר מכן שתחליט מה היא עושה בשטחים שהיא לא החליטה אם הם שלה או שלא שלה, ומה לעשות לגביהם. ברור שהממשלה צריכה להחליט מהם גבולות המדינה, וברור שהגבולות הללו צריכים להיות משהו שניתן לחיות בו, ועל כך צריך להיות משא ומתן. אבל במקומות שאף אחד אינו מתווכח עליהם - שתוביל שם מדיניות אחת וברורה שניתן להבין אותה."

מנהלת אגף חוקי אחריות יצרן לא מבינה על מה הסער. "מאחר שחוק השקיות הינו פופולארי, הוא הציף לדיון את המתרחש מעבר לקו הירוק", היא מסבירה.

"חוקי מדינת ישראל צריכים לעבור שינוי. על מנת שיהיו מוחלים על ההתיישבות הישראלית מעבר לקו הירוק. עליהם להיחקק בצו אלוף בטרם יחולו באופן אוטומטי.

האחראי על עריכת ההתאמות הללו זה המינהל האזרחי. למנהל האזרחי יש את סדר העדיפות משלו

מוטלת האחריות על בעלי הרשתות.

"יש לקוחות שאינם מאמינים שהממשלה גובה את הסכום ומתירים לעצמם לקחת שקיות מבלי לשלם, אולם בכך הם מסכנים את הרשתות בקנסות כבדים.

בנוסף, החוק יצר כאב ראש ובלבול לא קטן בכל הנוגע לדרישות הרגולטור", מתאר הרב כרמל. "והדרישות הן רבות - הכנסת תמחור המוצר לקופה, סיכום השקיות שכל קופה צרכה, הכמות שנמכרה, הביקורת על כך והמחשוב הכרוך בכך. אלו דברים שגורמים נזק לרשתות. הרגולטור מוסיף מעמסה גדולה שמוטלת על המנהלים. לא די בניהול ספרים על רווח והפסד, אלא צריך לעדכן גם על המלאי. ומדובר במלאי שמתכלה. מעקב אחר כמות השקיות שנכנסו לרשת, לאיזה סניף, כמה מכרה כל קופה וקופה, באיזה חשבון יצאו השקיות. בהתאם לנתונים, על מנהלי הרשת להשליש את הסכום לידי המדינה.

אם לא די בכך, הרי שהקמעונאים עומדים תחת ביקורת רציפה. הם עשויים לברר מדוע נכנסו לסניף מסוים 100.000 שקיות ונמכרו רק 1.000. הם יבררו היכן נעלמו כל 99.000 השקיות הנותרות. זו הכבדה משמעותית על מנהלי הרשתות."

שפיצר-מזרחי רואה את הדברים אחרת. "אפשר לומר כך על כל חוק במדינת ישראל. גם את חוק המזון מטיל חובות על מגזר מסוים. כשמחוקקים חוק, המחוקק רואה את טובת הציבור בכללותו, למרות שיש מגזרים שמופסדים מכך. זה מנגנון החוק.

שנים על שנים הקמעונאים חילקו שקיות 'בחינם', מאשימה שפיצר-מזרחי. "אף אחד לא הכריח אותם לעשות זאת. הם היו בסחרור עצמי. בכל רגע נתון הם היו יכולים לעצור את זה, להפסיק לחלק שקיות ולמתחור אותן כמו כל מוצר.

היות שהמדינה מזהה פה כשל, היא מחוקקת חוק. אם יש תלונות, עליהם להלין רק על עצמם. בלתי אפשרי לאכול את העוגה מכל הכיוונים בלי לפגוע בה; גם לחלק שקיות חינם וגם להקים צעקות על היטל אגרה. מרבית הקמעונאים אכן עושים את המוטל עליהם ומדווחים. מי